

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΟΥΣ

Τοῦ κ. **ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**,
Διδάκτορα Θεολογίας.

(Συνέχεια ἀπό τή σελ. 428 τοῦ προηγούμενου τεύχους)

2. (α) Ὁ ρόλος τῶν ἀνεπίσημων Συναντήσεων Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων.

Ἀποφασιστικῆς σημασίας ρόλο στήν ὑλοποίηση τῆς ιδέας γιά τή διεξαγωγή ἀπευθείας συνομιλιῶν μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων διαδραμάτισε τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.) καί μάλιστα τό Τμήμα «Πίστις καί Τάξις» (Faith and Order) καί προσωπικά ὁ **Λούκας Φίσιερ**, ἄλλοτε Γραμματέας τοῦ Τμήματος τούτου, ὁ ὁποῖος, ὄχι μόνο περιλήφθηκε στήν τριμελή Ἐπιτροπή γιά τήν ὁργάνωση τῶν Συναντήσεων τούτων, ἀλλά καί παρίστατο στίς συζητήσεις καί μετεῖχε στή λήψη τῶν ἀποφάσεων⁹.

Ἐπιβεβαίωση τούτου εἶναι ὅσα οἱ ἀείμν. **Παῦλος Μάρο Γρηγόριος** καί **Νίκος Νησιώτης**, σέ κοινή σχετική ἔκδοσή τους¹⁰, ἔγραψαν: «*Εἴμαστε πάρα πολύ ὑπόχρεοι στό Τμήμα*

9. Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τόρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, Τό ἔργον τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς διά τόν Διάλογον τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, περ. «Abba Salama», Athens 1976, Vol. VII, σ. 96.

10. Βλ. Ἔκδοση «Does Chalcedon divide or unite? Towards convergence in Orthodox Christology», W.C.C., Geneva 1961, σσ. IX-XII.

Πίστη καί Τάξη, τό όποιο μέ συνέπεια ύποστήριξε τίς προσπάθειές μας, θεώρησε τίς Συναντήσεις μας ώς μέριμνα προτεραιότητας πρός αποκατάσταση τής Έκκλησιαστικῆς ενότητας καί τίς χρηματοδότησε. Ίδιαίτερα εὐγνώμονες εἴμαστε στόν Δρα Lukas Vischer, προηγούμενο Γραμματέα τοῦ Τμήματος Πίστη καί Τάξη, ό όποῖος μᾶς ενθάρρυνε, ενίσχυσε καί ἔλαβε ενεργό μέρος καί στίς τέσσερις Συναντήσεις. Τίς εὐχαριστίες μας ἐκφράζουμε καί πρός τόν τωρινό Γραμματέα Καθηγητή William H. Lazareth, ό όποῖος μέ ενθουσιασμό περιέδωσε, ἐπαρκῶς ενίσχυσε καί κατέστησε δυνατή τήν παροῦσα ἔκδοση».

Ἡ ἰδέα γιά τήν ἑναρξη συνομιλιῶν μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων ρίφθηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1963 στίς συνεδρίες τοῦ Τμήματος «Πίστις καί Τάξις», οἱ όποῖες πραγματοποιήθηκαν στό Μοντρεάλ τοῦ Καναδά καί στό Ρόττισεστερ τῶν Η.Π.Α. Ἡ ἰδέα αὐτή μελετήθηκε σέ ἰδιαίτερες συσκέψεις τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Ἀντιχαλκηδονίων πού μετεῖχαν τῶν συνεδριῶν τοῦ Τμήματος τούτου τοῦ Π.Σ.Ε. Ἀκολούθησαν κοινές συναντήσεις τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν, κατά τίς όποῖες ὄχι μόνο θεωρήθηκε καλή ἡ ἰδέα αὐτή, ἀλλά καί μελετήθηκαν οἱ τρόποι γιά τήν ὑλοποίησή της.

Τό πρῶτο μέτρο πού λήφθηκε γιά τήν προώθηση τῆς ἰδέας αὐτῆς ἦταν ἡ συγκρότηση μιᾶς τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς, ἡ όποία θά ἀνελάμβανε τήν εὐθύνη τῆς ὁργανώσεως τῆς πρώτης **ἀνεπίσημης Συναντήσεως Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων**. Γιά τή συγκρότηση τῆς τριμελοῦς Ὁργανωτικῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιλέγηκαν πρόσωπα, τά όποῖα εἶχαν ἄμεση σχέση μέ τό Π.Σ.Ε. καί τήν Οἰκουμενική Κίνηση. Ἐκτός ἀπό τόν μνημονευθέντα **Λούκα Φίσιερ**, ό όποῖος ἐκτελοῦσε καί καθήκοντα Συμβούλου, στήν Ἐπιτροπή περιλήφθηκαν ό **Νίκος Νησιώτης**, Διευθυντής τότε τοῦ Ἰνστιτούτου Οἰκουμενικῶν Σπουδῶν τοῦ Μποσέ (Bossey) καί στή συνέχεια Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Ὁρθοδόξων, καί ό πρεσβύτερος **Παῦλος Βεργῆς**, ἀποσπασμένος τότε στή Γραμματεία τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἀργότερα Μητροπολίτης Νέου Δελχί τῆς Μαλαμπαρακῆς Ἐκκλησίας, ό

γνωστός **Παῦλος Μάρ Γρηγόριος**, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Ἀντιχαλκηδονίων.

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν τέσσερις Συναντήσεις μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων. Ἡ πρώτη ἔγινε στό **Ἄαρχους** τῆς Δανίας, 11 - 15 Αὐγούστου 1964. Ἡ δεύτερη πραγματοποιήθηκε στό **Μπρίστολ** τῆς Ἀγγλίας, 25-29 Ἰουλίου 1967. Ἡ τρίτη συγκροτήθηκε στή **Γενεύη** τῆς Ἑλβετίας, 16-21 Αὐγούστου 1970 καὶ ἡ τετάρτη ἔλαβε χώρα στήν **Ἀδδίς Ἀμπέμπα** τῆς Αἰθιοπίας, 22-23 Ἰανουαρίου 1971.

Οἱ **Συναντήσεις** αὐτές ὀνομάστηκαν **ἀνεπίσημες**, παρ' ὅλο ὅτι τὰ δεδομένα δείχνουν ὅτι οἱ μετασχόντες σ' αὐτές εἶχαν τή συγκατάθεση καὶ τήν ἐνθάρρυνση τῶν Ἐκκλησιῶν τους¹¹. Φαίνεται ὅτι μέ τό χαρακτηρισμό τῶν Συναντήσεων τούτων ὡς ἀνεπίσημων (Unofficial Conversations) οἱ διοργανωτές τους ἤθελαν νά προλάβουν τίς δικαιολογημένα ἀναμενόμενες ἀντιδράσεις γιά τίς ἀποφάσεις στίς ὁποῖες θά κατέληγαν. Ἐνδεχομένως τίς ὀνόμασαν ἔτσι, γιά νά ὑποδηλώσουν τή μὴ δεσμευτικότητά τους. Ἡ ἐκδοχή αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπό ὅσα οἱ ἴδιοι οἱ μετασχόντες ἀναφέρουν σχετικά στό τέλος τῶν *«Συμπερασμάτων»* κάθε Συναντήσεώς τους¹².

11) Αὐτό, τουλάχιστο, ἰσχύει στήν περίπτωση τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας Καθηγητοῦ **Νικολάου Τσιτέσκου**, σύμφωνα μέ τήν κατηγορηματική διαβεβαίωση τοῦ ἀείμν. Ἐπισκόπου Τιργοβιστίου **Ἀνθίου**, βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τώρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, Τό ἔργον κλπ. ἐνθ' ἄνωτ., περ. «Abba Salama», Vol. VII, Athens 1976, σ. 128. Μέ τήν ἴδια κατηγορηματικότητα μίλησε καὶ ὁ ἀείμν. Καθηγητής Πρωτοπρ. π. **Ἰωάννης Ρωμανίδης**, λέγοντας ὅτι μέ Συνοδική ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε μέρος στή Συνάντηση τῆς Γενεύης (1970), ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπός της, βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τώρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, μν. ἔργ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187.

12) Πρὸβλ. τό τέλος τῆς *«Κοινῆς Δηλώσεως»*, μετὰ τή Συνάντηση στό **Μπρίστολ**, ὅπου σημειώνονται τὰ ἑξῆς: «Υποβάλλουμε αὐτή τήν κοινή Δήλωση στίς Ἀρχές καὶ τοὺς λαοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν μας μέ μεγάλη ταπεινοφροσύνη καὶ θαυρ. σεβασμό. Τήν προσπάθειά μας περιορίσαμε μόνο στή μελέτη τῶν ὁρῶν, προκειμένου νά διερευνήσουμε μαζί τίς κοινές πιθανότητες, οἱ ὁποῖες θά διευκόλυναν τήν ἐνεργοποίηση τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Πολλή ἐργασία ἀπομένει ἀκόμη νά γίνει, τόσο ἀπὸ ἐμᾶς ὅσο καὶ ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες

Ἐνεξάρτητα, ἂν οἱ **Συναντήσεις** αὐτές ὀνομάστηκαν **ἀνεπίσημες**, σημασία ἔχει ὅτι αὐτές διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο κατά τή διεξαγωγή τοῦ **ἐπίσημου** Διαλόγου μας μέ τούς Ἀντιχαλκηδονίους.

Τόσο συχνή ἦταν ἡ ἀναφορά καί ὁ σχολιασμός τῶν **ἀνεπίσημων** αὐτῶν **Συναντήσεων** στίς δύο Διασκέψεις (1971 καί 1979) τῆς Διορθόδοξης Ἐπιτροπῆς μας, πού προηγήθηκαν τοῦ **ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου**, ὥστε στήν ἀρχή νομίσαμε, ὅτι τό ἔργο μας ἦταν νά περιοριστοῦμε στή μελέτη καί τήν ἀξιολόγηση τῶν **Συμπερασμάτων** τῶν **Συναντήσεων** τούτων. Ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Τρανουπόλεως (ἀργότερα Ἐλβετίας καί τώρα Ἀδριανουπόλεως) Σεβ. Δαμασκηνό λέχθηκε μάλιστα, ὅτι δέν θά μπορούσαμε νά πραγματοποιήσουμε «σοβαρόν ἔργον» στήν Ἀδδῖς Ἀμπέμπα (1971), ἂν παραγνωρίζαμε τά **Πορίσματα** τῶν **ἀνεπίσημων Συναντήσεων**¹³.

Ἴσως, δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι καί οἱ μέχρι τώρα Συνελεύσεις τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπῆρξαν **ισάριθμες** μέ τίς προηγηθεῖσες **ἀνεπίσημες Συναντήσεις**. Τόσος ἦταν ὁ βαθμός τῆς ἐπιρροῆς τους, ὥστε κατά τή διεξαγωγή τοῦ **ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου** νά ἔχουμε ἐπανάληψη τῆς θεματολογίας, τῆς ὀρολογίας καί τῆς λεκτικῆς διατυπώσεως, πού κυριάρχησαν στίς **ἀνεπίσημες** αὐτές **Συναντήσεις**. Ἀκόμη καί γιά τήν ὀνομασία τῆς «συμφωνίας», στήν ὁποία καταλήξαμε, ἐπαναλάβουμε τήν ἴδια λεκτική διατύπωση: «Agreed Statement» (=Κοινή Δήλωση)¹⁴.

μας, γιά νά συντελεσθεῖ ἡ ἐνότητα στή ζωή τῶν Ἐκκλησιῶν, γιά τήν ὁποία προσευχήθηκε ὁ Κύριος», βλ. ἔκδοση «Does Chalcedon divide or unite? - Towards convergence in Orthodox Christology», W.C.C., Geneva 1981, σ. 7 καί Ἀνδρέα Ν. Παπαδασυλείου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 308.

13) Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τώρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110.

14) Τά Πορίσματα τῆς Γ' καί τῆς Δ' Ἀνεπίσημης Συναντήσεως (Γενεῦη 1970 καί Ἀδδῖς Ἀμπέμπα 1971) ἐπιγράφηκαν, ὅπως εἶναι γνωστό, «Summary of Conclusions» (= Σύνοψη Συμπερασμάτων).

Οἱ **ἀνεπίσημες Συναντήσεις** ἐπηρέασαν τόσο πολύ τήν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὥστε καί αὐτές οἱ τελικές θέσεις, πού διαμορφώθηκαν καί περιλήφθηκαν στή Β' Κοινή Δήλωση (1990), νά ἐνθυμίζουν καί νά παραπέμπουν σ' αὐτές, ἰδιαίτερα στήν **ἀνεπίσημη Συνάντηση** τῆς Γενεύης (1970), κατά τήν ὁποία διατυπώθηκε ἡ γνωστή «*Σύνοψη Συμπερασμάτων*». Στίς τέσσερις **ἀνεπίσημες Συναντήσεις** γίνεται λόγος καί γιά τίς «*Κοινές Προτάσεις πρὸς ἄρσιν τῶν ἀναθεμάτων*»¹⁵, πού περιλήφθηκαν στό «*Κοινό Ἀνακοινωθέν*», τό ὁποῖο ἐκδόθηκε μετά τό πέρασ τῶν ἐργασιῶν τῆς Δ' Συνελεύσεως τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς (1993).

Ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο οἱ **Συναντήσεις** αὐτές μεταξὺ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, ἄν καί **ἀνεπίσημες**, διαδραμάτισαν αὐτόν τό σημαντικό ρόλο στήν ὅλη πορεία τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὀφείλεται, μεταξὺ ἄλλων, καί στό γεγονός, ὅτι οἱ μετασχόντες σ' αὐτές Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, (γιά νά περιοριστῶ στή δική μας τήν πλευρά), ἦταν καί εἶναι (οἱ κοιμηθέντες καί οἱ ζῶντες) ἐπίλεκτα μέλη τῆς Ἐκκλησίας μας, μέ λιπαρή θεολογική κατάρτιση, πλούσια συγγραφική παραγωγή καί ἀξιόλογες ἀκαδημαϊκές διακρίσεις. Ἐπομένως ἦταν ἀναπόφευκτο, ἐφόσον αὐτοί ἦταν φορεῖς τοῦ κλίματος καί τοῦ πνεύματος τῶν **ἀνεπίσημων αὐτῶν Συναντήσεων**, ἐμεῖς νά μή τελούσαμε ὑπό τήν ἐπιρροή τῶν ὅσων συμφωνήθηκαν σ' αὐτές.

Ποιός, στ' ἀλήθεια, θά μπορούσε εὐκόλα νά ἀντιπαρέλθει ἢ νά ἀντισταθμίσει θεολογικά, μέ τά δεδομένα τῶν χρόνων ἐκείνων, τίς σκέψεις καί τούς συλλογισμούς δογματικῶν θεολόγων, τοῦ ἐπιστημονικοῦ κύρους καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς σο-

15) Πρὸβλ. «... Ἐπίσης, ὑπὸ τό φῶς τῶν τεσσάρων ἀνεπισήμων Συναντήσεων (1964, 1967, 1970 καί 1971) καί τῶν ἀκολουθησασῶν τριῶν ἐπισήμων Συνελεύσεων ἡμῶν (1986, 1989 καί 1990) κατενόηθη ὅτι ἀμφότεραι αἱ Οἰκογένειαι ἐτήρησαν πιστῶς τήν αὐθεντικήν ὀρθόδοξον χριστολογικὴν διδασκαλίαν καί τήν ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καίτοι ἐχρησιμοποίησαν χριστολογικοὺς ὅρους κατὰ διαφόρους τρόπους», βλ. Ἀνδρέα Ν. Παπαδασιλείου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 169.

βαρότητας και ύπευθυνότητας των αείμν. Καθηγητών **Ίω. Καρμίρη** και π. **Ίω. Ρωμανίδη**, αναφορικά με τις **ανεπίσημες** αυτές **Συναντήσεις** και τις συμφωνίες, στις όποιες κατέληξαν οί μετασχόντες σ' αυτές;

Ποιός, στ' αλήθεια, θά μπορούσε εύκολα νά διαφωνήσει με τήν άποψη του μ. Καθηγητού **Ίω. Καρμίρη**, ό όποιος, μεταξύ άλλων, μās έλεγε στήν 'Αδδίς 'Αμπέμπα (1971), ότι «έσχημάτισε τήν περί ούσιαστικῆς συμφωνίας έν τῷ Χριστολογικῷ δόγματι μεταξύ 'Ορθοδόξων και 'Αντιχαλκηδονίων πεποιθισίν του έκ προσωπικῶν μελετῶν, τύποις έκδοθειςῶν, έτι δέ και έκ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τάς τρεῖς πρώτας ανεπισήμους Διασκέψεις 'Ορθοδόξων και 'Αντιχαλκηδονίων... 'Εκ τούτων δήλον ότι οί διεξαγαγόντες άπό τοῦ 1964 και έντεῦθεν τόν ανεπίσημον θεολογικόν διάλογον 'Ορθόδοξοι και 'Αντιχαλκηδόνιοι θεολόγοι διεπίστωσαν τόσον μεγάλην συμφωνίαν μεταξύ τῶν 'Εκκλησιῶν των, ὥστε συναπεφάσισαν, πρώτον μέν, ὅπως χωρήσωσι πλέον «πρός δήλωσίν τινα συνδιαλλαγῆς»¹⁶ ...δεύτερον δέ νά ζητήσωσιν άπό τάς έαυτῶν 'Εκκλησίας, «ἵνα ὀλοκληρώσωσι τήν ένωσιν διά τῆς επανενώσεως τῶν δύο γραμμῶν τῆς Παραδόσεως»¹⁷;

Οί τοποθετήσεις αυτές τοῦ αείμν. Καθηγητοῦ **Ίω. Καρμίρη**, αναμφίβολα, μās δίδουν και τό στίγμα τοῦ μεγάλου ρόλου, τόν όποιο οί τέσσερις **ανεπίσημες Συναντήσεις** 'Ορθοδόξων και 'Αντιχαλκηδονίων θεολόγων θά διαδραμάτιζαν στήν έναρξη και τήν ὅλη εξέλιξη τοῦ επίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου μας μέ αὐτούς. 'Η διαπίστωση αὐτή, σέ συσχετισμό και μέ τόν ισχυρισμό τοῦ Καθηγητοῦ **Ίω. Καρμίρη**, ότι «αἱ Διασκέψεις αὗται¹⁸ κατέληξαν, επί τῇ θάσει κυρίως τῆς Χριστολο-

16) Βλ. **Ίωάννου Καρμίρη**, Εἰσηγήσεις ένώπιον τῶν Διασκέψεων 'Ορθοδόξων και 'Αντιχαλκηδονίων, 'Αθήναι 1970, σ. 92.

17) Βλ. Μητροπολίτου 'Αξώμης (τόρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ένθ' άνωτ., σσ. 170 και 172 - 'Επίσης **Ανδρέα Ν. Παπαδασιλείου**, ένθ' άνωτ., σσ. 88-89.

18) Βλ. Μητροπολίτου 'Αξώμης (τόρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ένθ' άνωτ., σ. 170.

γικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, εἰς τό γενικόν συμπέρασμα, ὅτι «ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστολογικοῦ δόγματος αἱ δύο παραδόσεις ἡμῶν, παρὰ τόν χωρισμόν 15 αἰώνων, εὐρίσκονται εἰσέτι ἐν πλήρει καί θαθείᾳ συμφωνίᾳ μετὰ τῆς Καθολικῆς Παραδόσεως τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας»¹⁹, ἐξηγοῦν σαφέστατα πῶς καταλήξαμε, δεκαοκτῶ χρόνια ἀργότερα, στήν Α' Κοινὴ Δήλωση (1989) περὶ «συμφωνίας»²⁰ ἐπὶ τοῦ Χριστολογικοῦ ζητήματος καί, ἓνα χρόνο μετὰ, στή Β' Κοινὴ Δήλωση (1990) καί τίς «Προτάσεις πρὸς τὰς Ἐκκλησίας»²¹.

Οἱ ἀνεπίσημες Συναντήσεις Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων ἔχουν δέβαια καί ἀρκετά θετικά²² στοιχεῖα, ὅμως αὐτὰ πού τελικά μέτρησαν στήν ἀξιολόγησή τους κι ἔκλιναν τὴν πλάστιγγα σέ βάρος τοῦ ἐπίσημου **Θεολογικοῦ Διαλόγου** εἶναι τὰ ἀρνητικά. Σάν τέτοια μπορῶ νά σημειώσω τὰ ἀκόλουθα: (α) Ἡ δάση πάνω στήν ὁποία στηρίχθηκε ἡ συνδιαλλαγή στό Χριστολογικὸ ζήτημα δέν ἦταν ἡ ἐνδεδειγμένη, ἐφ' ὅσον σ' αὐτὴν μπορεῖ νά δοθεῖ καί μὴ ὀρθόδοξη ἐρμηνεία, (β) ὁ χαρακτήρας καί τό πνεῦμα τῶν ἐκδοθέντων Συμπερασμάτων ἔχουν ἐκδηλῇ τὴν αὐθεντικὴ δογματικὴ ὑπόσταση, (γ) ἡ μὴ ἐξέταση ὅλων τῶν θεμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει διαφωνία καί (δ) ἡ μεγάλη ἐπίδραση, τὴν ὁποία

19) Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τώρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 170-171.

20) Βλ. **Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου**, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 134-136.

21) Βλ. **Ἀνδρέα Ν. παπαβασιλείου**, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 148-151.

22) Ὡς θετικά στοιχεῖα μπορῶ νά ἀναφέρω τὰ ἀκόλουθα: (α) Ἡ ἐπαρκὴς προετοιμασία, (β) ἡ συμμετοχὴ μεγάλου ἀριθμοῦ θεολόγων, κληρικῶν καί λαϊκῶν, μέ ὑψηλά ἀκαδημαϊκά προσόντα, (γ) ἡ παρουσίαση ἀξιολόγων εἰσηγήσεων πάνω σέ πολλὰ ἐξειδικευμένα θέματα, (δ) ἡ δημιουργία τοῦ ἀναγκαίου γιὰ τό Θεολογικὸ Διάλογο κλίματος, (ε) ἡ συλλογὴ χρήσιμου ὕλικου, τό ὁποῖο θά μποροῦσε νά ἀξιοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς θεολόγους καί (ς) ἡ ἀσκησιὴ κάποιας πείσεως πάνω στίς Ἐκκλησίες, γιὰ τὴν ἐπίσπευση τῶν διαδικασιῶν πρὸς ἐπίσημὴ ἔναρξη τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου, βλ. **Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου**, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 93.

ἄσκησαν οἱ ἀνεπίσημες αὐτές Συναντήσεις πάνω στον ἐπίσημο Θεολογικό Διάλογο.

Τῇ σχέσῃ τῶν ἀνεπίσημων Συναντήσεων καὶ τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου θά μπορούσα νά προσδιορίσω ἐπικαλούμενος τῇ γνωστῇ ρήσῃ «ἡ καλή μέρα φαίνεται ἀπό τό πρωί». Καί τό πρωῒνό τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου, πού εἶναι οἱ ἀνεπίσημες Συναντήσεις Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ τό ὅ,τι καλύτερο γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἂν μάλιστα ληφθοῦν ὑπόψη καί ὅλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα, ἐμφανῆ καί ἄδηλα, πού συγκροτοῦν τό πᾶζλ τῶν ἀνεπίσημων Συναντήσεων.

Θά μπορούσε νά εἴμαστε εὐγνώμονες στό Π.Σ.Ε. καί ἰδιαίτερα στό Τμήμα «Πίστις καί Τάξις», ἂν αὐτές οἱ ἀνεπίσημες συναντήσεις ὀργανώνονταν καί διεξάγονταν κάτω ἀπό διαφορετικές συνθήκες καί χωρίς τήν ἐνεργό συμμετοχή τοῦ τότε Γραμματέα τοῦ Τμήματος τούτου Λούκα Φίσιερ, ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως, νά εἶχε λόγο καί γιά τό ποῖοι ἀκόμη, ἀπό κάθε πλευρά, θά ἐκαλοῦντο γιά νά ἀποτελέσουν τίς δύο ὁμάδες θεολόγων.

Ὅπως τά ἴδια τά μέλη τῆς τριμελοῦς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ὁμολογοῦν, ὁ Λούκας Φίσιερ, ὄχι μόνο «ἐνθάρρυνε, ἐνίσχυσε, ἀλλά καί ἔλαβε ἐνεργό μέρος καί στίς τέσσερις Συναντήσεις»²³. Αὐτή δέ ἡ ἐνεργός ἀνάμιξή του στά τῶν Συναντήσεων τούτων ἔβλαψε ὄχι μόνο τή δική μας πλευρά, ἀλλά καί ἐπηρέασε ἀρνητικά τήν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου μέ τούς Ἀντιχαλκηδονίους.

Ἡ ἐμπλοκή αὐτή μοῦ θυμίζει τήν ἀνάλογη παρέμβαση τοῦ Ο.Η.Ε., τά κατά καιρούς ὑποβληθέντα σχέδιά του καί τῇ μέχρῃ τώρα ἀσκηθεῖσα ἐπιδιαιτησία τῶν ἐκπροσώπων του στήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος. Φαίνεται ὅτι ἡ στάση

23) Βλ. Paulos Gregorios, William H. Lazareth, Nikos A. Nissiotis, Does Chalcedon divide or unite? Towards convergence in Orthodox Christology, W.C.C., Geneva 1981, σ. XI.

τῶν Δυτικῶν ἀπέναντι σὸν Ἑλληνισμό δέν διαφέρει καί πολὺ ἀπὸ τῆ στάση πού οἱ ἑτερόδοξοι τηροῦν ἀπέναντι στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἐμεῖς δέ, ἀκολουθώντας τήν πάγια, ἀνυπόκριτη τακτική μας γιά ταυτότητα στόχων καί σκοπῶν στή ζωή, ἡ ὁποία νά ἑναρμονίζεται πλήρως πρός τήν ἐνότητα καί τήν οἰκουμενική διάσταση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, γινόμεστε συνήθως **θύματα τῶν θηρευτῶν τῆς παγκοσμιοποιήσεως**, ὅπου ἡ πολυώνυμη δύναμη τῶν ὀλίγων ἐπιβάλλεται στήν ἐκ γενετῆς ἡ ἐπικτήτη πάθηση τῆς ἀχρωμίας, ἀγευστίας καί ἀοσμίας τῶν πολλῶν.

Δικαιολογημένα, λοιπόν, ὁ τότε Μητροπολίτης Ἀξώμης Σεβ. **Μεθόδιος**²⁴, μιλώντας στήν Α' Διάσκεψη²⁵ τῆς Διορθόδοξης Ἐπιτροπῆς μας, ἔθεσε μιά σειρά ἐρωτημάτων, τά ὁποῖα παρέμειναν μέχρι σήμερα ἀναπάντητα: «*Ἡμεῖς, ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν μέ ὑπεύθυνον ἀποστολήν, δέν θά ἐπιτελέσωμεν σοβαρόν ἔργον, ἐάν παραγνωρίσωμεν τά πορίσματα τῶν ἀνωτέρω συνεδρίων;*», διερωτήθηκε ὁ Σεβ. **Μεθόδιος**. Καί προσέθεσε: «*Τί ἀντιπροσωπεύουν, ἀδελφοί, τά ἀνωτέρω **ἀνεπίσημα θεολογικά συνέδρια;** Τίς εἶχε τήν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως αὐτῶν; Ποῖος κατέβαλεν ἐν πολλοῖς τά ἔξοδα κινήσεως τῶν μετασχόντων; Τίνα σκοπόν εἶχον καί ποῖον σκοπόν εἶχεν ἡ παρουσία εἰς τοιαύτας συζητήσεις τοῦ Καλδινιστοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως καί Τάξεως τοῦ Π.Σ.Ε.; Ἐπὶ τέλους ποῖοι καί πῶς προσεκαλοῦντο οὗτοι εἰς τά συνέδρια ταῦτα;*»²⁶.

Ἀναφορικά μέ τή θεματολογία τῶν **ἀνεπίσημων** αὐτῶν **Συναντήσεων**, τήν ὁργάνωσή τους καί τήν ἐπιλογή τῶν μετασχόντων, ἐνδιαφέροντα καί ιδιαίτερα ἀποκαλυπτικά εἶναι ὅσα

24) Ἀργότερα διετέλεσε Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καί Μεγάλης Βρετανίας καί τώρα φέρει τόν τίτλο τοῦ Μητροπολίτου Πισιδίας.

25) Στήν Ἀδδῖς Ἀμπέμπα, στίς 24 Αὐγούστου 1971 (πρωϊνή Συνεδρία).

26) Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τόρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 142.

σχετικά δήλωσε ο Καθηγητής **Ίω. Καρμύρης**: «Τό θέμα τῆς 5^{ης} Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό ὁποῖον ὀρθῶς ἔθιξε ὁ π. Ρωμανίδης, τό ἔφερεν εἰς τήν δημοσιότητα ὁ Καθ. Τρεμπέλας, ὅστις μᾶς ἐπέκρινε, δι' ὅσα εἵπομεν εἰς τό "Ααρχους, ὅτι ἡ συζήτησις ὑπῆρξε μονόπλευρος, κατόπιν εἰσηγήσεως τῶν Ἀντιχαλκηδονίων, χωρίς ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι νά λάβωμεν μέρος εἰς τά τῆς διοργανώσεως τῶν συνεδρίων... "Οταν μετά τρία ἔτη ἔγινεν ἡ συνάντησις τοῦ Μπρίστολ ἀνεμένετο, ὅτι θά ἐπεκταθῇ ἡ συζήτησις καί ἐπὶ τῆς Ἑκτῆς, ἀλλ' οὔτε εἰς ἐμέ οὔτε εἰς ἄλλον ὀρθόδοξον ἀνετέθη ἡ διαπραγματεύσις τοῦ θέματος τῆς Ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλ' ἀνετέθη εἰς τόν Πῶλ Βεργήζ. Ἀπουσίαζε λοιπόν ἡ ὀρθόδοξος ἄποψις ἐπὶ τῆς 5^{ης} ... Ἀλλά καί ἐδῶ²⁷ ἔλειπεν ἡ ὁργάνωσις ἀπό τῶν Ὁρθοδόξων»²⁸.

Εἶναι, λοιπόν, ἡλίου φαινότερο, ὅτι τό σχέδιο γιά τήν πραγματοποίηση τῶν τεσσάρων **ἀνεπίσημων Συναντήσεων** καταρτίσθηκε μέσα καί στούς γύρω χώρους τοῦ Π.Σ.Ε., μέ καθορισμένο χρονοδιάγραμμα, μέ διατεταγμένη θεματολογία καί μέ πολύ προσεκτική τήν ἐπιλογή τῶν συνέδρων ἀπό κάθε πλευρά.

Ἔτσι ἐξηγεῖται, γιατί οἱ **Συναντήσεις** αὐτές πραγματοποιοῦντο ἡ μία μετά τήν ἄλλη, ἀνεξάρτητα, ἂν, ἀπό τό 1968, εἶχε ἤδη, ὅπως προλέχθηκε, ἀποφασιστεῖ ἡ διεξαγωγή τοῦ **ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου** μέ τούς Ἀντιχαλκηδονίους, μέ τή συγκρότηση τῆς Διορθόδοξης Ἐπιτροπῆς, ὅπως ἔγινε καί στήν περίπτωση τῶν ἄλλων Διαλόγων. Ὡστόσο ἡ Ὁργανωτική Ἐπιτροπή τῶν **Συναντήσεων** τούτων προχώρησε στή συγκρότηση καί τῆς τρίτης κατά σειρά **Συναντήσεως**, στή Γενεύη, τόν Αὐγουστο τοῦ 1970.

27) Στή Γενεύη (1970).

28) Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τόρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 190.

Καί δέν ἀρκέστηκε σ' αὐτήν, ἀλλά, πέντε μῆνες ἀργότερα, τόν Ἰανουάριο τοῦ 1971, προέβη στή σύγκληση καί τῆς τετάρτης **Συναντήσεως**, στήν Ἀδδὶς Ἀμπέμπα, παρόλο ὅτι εἶχε ἐξαγγελθεῖ ἡ πραγματοποίηση τῆς Α' Διασκέψεως τῆς Διορθόδοξης Ἐπιτροπῆς μας, τόν Αὐγούστο τοῦ ἰδίου χρόνου καί στήν ἴδια ἀκριβῶς πόλῃ. Γιά τή **Συνάντηση** αὐτή, στήν ὁποία ἔλαβε μέρος καί ὁ Σεβ. **Μεθόδιος**, ὡς ὁ οἰκεῖος ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, εἶπε: «... δέν νομίζω ὅτι ἐπετέλεσε σοβαρόν ἔργον»²⁹.

Ἡ σπουδὴ στή διοργάνωση τῶν Συναντήσεων τούτων ὀφειλόταν μάλλον στήν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου, τό ὁποῖο σχεδιάστηκε νά γίνει, πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξη τοῦ **ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου**, διότι ἔτσι θά ἦταν δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νά μπορούσαμε νά ἀγνοήσουμε ἢ νά παρακάμψουμε τίς ἀποφάσεις, πού θά λαμβάνονταν σ' αὐτές. Οἱ διμερεῖς ἐπαφές καί οἱ φιλικές σχέσεις, τίς ὁποῖες Ὁρθόδοξοι καί Ἀντιχαλκηδόνιοι θεολόγοι ἀνέπτυξαν μέσα στά πλαίσια τῆς **Οἰκουμενικῆς Κινήσεως**, τὴν εὐθύνη τῆς ὁποίας ἔχει τό Π.Σ.Ε. (W.C.C.), θά ἔπρεπε, κατὰ τὸν Πατριάρχη τῶν Συροϊακωδιτῶν **Ἰγνάτιο - Ζάκκα Α'**, νά ἐπεκταθοῦν καί μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν δύο Οἰκογενειῶν μας³⁰.

Γεννᾶται ὅμως τό ἐρώτημα, κατὰ πόσο οἱ σκοποὶ καί οἱ στόχοι αὐτοί, τοὺς ὁποίους οἱ διοργανωτὲς τῶν **ἀνεπίσημων αὐτῶν Συναντήσεων**, μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, ἐπιτεύχθηκαν ἢ ὄχι. Ἡ ἀπάντηση, σέ σχέση μέ αὐτούς, ἔχει καί θετικό καί ἀρνητικό χαρακτήρα. Ὅπως-δήποτε πέτυχαν νά μᾶς δεσμεύσουν μέ «*συμφωνίες*», τῶν

29) Βλ. Μητροπολίτου Ἀξώμης (τώρα Πισιδίας) **Μεθοδίου**, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 143.

30) Ἀπὸ τὴν προσφώνησή του στή Μικτὴ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία συνήλθε στή Δαμασκό, στίς 3 Φεβρουαρίου 1998, γιά τὴν ἐξέταση ποιμαντικῶν θεμάτων. Ὁ Πατριάρχης τῶν Συροϊακωδιτῶν, προτοῦ ἐκλεγεῖ Ἀρχηγός τῆς Ἐκκλησίας του, εἶχε ἐνεργό ἀνάμιξη στίς **ἀνεπίσημες Συναντήσεις** μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, βλ. **Ἀνδρέα Ν. Παπαδασλείου**, ἔνθ' ἀνωτ., σσ. 175-176.

όποιων ή ὀρθόδοξη ἐγκυρότητα εἶναι ἀμφίβολη, καί προκάλεσαν μεγάλη ζημία στίς μεταξύ μας θεολογικές συζητήσεις.

Ὁ ἀείμν. Καθηγητής **Παν. Τρεμπέλας**, ἀπαντώντας στό ἐρώτημα «*Καί τί ἀπεκομίσαμεν*» ἀπό τήν κοινή συμφωνία στό **Ἱεραρχοῦς** τῆς Δανίας, ἔδωσε τήν ἀκόλουθη ἀπάντηση, ή ὁποία ἀναμφίβολα ἰσχύει καί γιά τίς ὑπόλοιπες τρεῖς **ἀνεπίσημες Συναντήσεις**: «*Μίαν συμφωνίαν, ή ὁποία ὄχι μόνον δέν ἀπέφερε πραγματικόν τι κέρδος καί πρόοδον εἰς τάς μετά τῶν ἹΑντιχαλκηδονίων σχέσεις μας, ἀλλ' ἀποτελεῖ τοῦτ' αὐτό καί ζημίαν, ἀσφαλῶς δέ καί ὀπισθοδρομήσιν. Οἱ ἹΑντιχαλκηδόνιοι καί ὑπό τῆς νέας ταύτης μετά τῶν ἹΟρθοδόξων ἐπαφῆς ἐστηρίχθησαν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τήν πεποίθησιν, ὅτι ή παλαιά των παράδοσις, διά τήν ὁποίαν ἐχωρίσθησαν ἀπό τήν ἹΟρθόδοξον Βυζαντινήν Ἐκκλησίαν, οὐδέν τό πεπλανημένον ἐνέχει. Ἐχαράχθη δέ ὑπό τῶν συζητήσεων καί τῆς συμφωνίας ἀφετηρία διά τυχόν μέλλοντα πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων μετά τῆς ἡμετέρας διάλογον, ἀπό τήν ὁποίαν οὐδ' αὐτοί οἱ ὑπογράψαντες τήν συμφωνίαν θά συγκατετίθεντο νά ἐκκινήσωσιν, ὡς ἀπό καλῶς συμπεφωνημένης γραμμῆς*»³¹.

Τά σοφά αὐτά λόγια καί οἱ ὀρθότατες αὐτές ἐκτιμήσεις τοῦ μ. Καθηγητοῦ μας ἐπαληθεύτηκαν μέ ὅσα συντελέστηκαν τόσο στίς ἄλλες τρεῖς **ἀνεπίσημες Συναντήσεις**, ὅσο καί στίς Συνελεύσεις τοῦ **ἐπίσημου Θεολογικοῦ Διαλόγου** μέ τοὺς ἹΑντιχαλκηδονίους. Εἰκοσιέξι χρόνια ἀργότερα, τό Σεπτέμβριο τοῦ 1990, προχωρήσαμε στήν ὑπογραφή τῆς Β' Κοινῆς Δηλώσεως, στηριχθέντες καί πάλι στήν ἴδια «*ἀμφήριστον*» φράση τοῦ ἁγίου **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** «*μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη*», ή ὁποία, τόν Αὐγουστο τοῦ 1964, ὑπῆρξε τό ἐπίκεντρο τῶν θεολογικῶν συζητήσεων στό **Ἱεραρχοῦς**.

31) Βλ. **Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα**, Ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Aarhus Διασκέψεως, περ. «Ἐκκλησία», Ἔτος ΜΒ', 1-15 Σεπτεμβρίου 1965, Ἀριθμ. 17-18, σ. 459.

Ἐδῶ πού φτάσαμε, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ἀντιμετωπί-
σουμε πολύ σοβαρά θεολογικά καί ἐκκλησιολογικά προβλή-
ματα. Ὅμως ἔχω τήν πεποίθηση ὅτι σέ μᾶς ἐναπόκειται, ἂν
θά καταστεῖ ἀναστρέψιμη ἢ ὄχι ἡ κατάσταση, πού δημιουρ-
γήθηκε, ὕστερα καί ἀπό τίς δύο **ἐνυπόγραφες Κοινές Δηλώ-
σεις**, οἱ ὁποῖες προέκυψαν ἀπό τόν **ἐπίσημο Διάλογό** μας μέ
τούς Ἀντιχάλληδονίους.

(Συνεχίζεται)
